

RNDr. Josef Hettler

RNDr. Jaroslav Švenek

URANOVÍ VYZVĚDAČI MEZI KLATOVSKÝMI SKAUTY

Úvodem

Rád bych zde připomněl své dva kamarády, skautské bratry a mukly RNDr. Jaroslava Šveneka (*30. 4. 1927, †19. 2. 1994) a RNDr. Josefa Hettlera – Hettyho (*7. 3. 1927, †26. 9. 2006), na které s velkou úctou vzpomínám. Na tyto dva svým způsobem navazují ještě další z klatovských skautů – Josef Anderle – Peček, kterému se podařilo před zatčením včas emigrovat (v *Paměti národa* uvádí skaut a mukl, páter Jaroslav Karl, že emigrant Peček pak úspěšně působil jako profesor historie v USA), dr. Slavoj Chodounský – Robin a ing. Karel Forst – Ran. Ti dva posledně jmenovaní takové štěstí jako Peček neměli a skončili mezi mukly. Všichni se totiž po „vítězném únoru 1948“, jak komunisté nazývají únorový puč, který sami provedli, zapojili do protikomunistického odboje. O všech uvedených a řadě dalších klatovských skautů se píše v publikaci *Akce StB Polom, proces se skupinou František Pavel Křivský a klatovští skauti v zrcadle dokumentů státní bezpečnosti* (autoři Jiří Kafka a Miroslav Kopt, Skautský oddíl Velena Fanderlika 2008) a o některých z nich také v knize skauta Karla Pacnera *Atomoví špioni* (Šulc a spol. Praha 1994).

Měl jsem to štěstí, že jsem se se všemi jmenovanými osobně poznal, i když s Karlem Forstem a Josefem Anderlem jen jednou a velmi krátce. S Jaroslavem Švenekem jsme oba působili v Národním muzeu a naše pracoviště v podstřeší muzea byla od sebe vzdálena jen několik metrů. Oba jsme byli skauty a mukly, Jaroslav svou kvalifikací byl geolog a mineralog a já jako muzejní chemik jsem s několika nucenými přestávkami téměř celý život zasvětil výzkumu minerálů, zejména uranových. V Jaroslavově pracovně jsem měl možnost seznámit se též s jeho maminkou, kterou on i jeho bratr Vašek, kterého jsem rovněž poznal, oslovovali *Aninka*. Setkával jsem se tam již v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století, tedy ještě za totality, s řadou Jaroslavových přátel, především

bývalých muklů, a poznal jsem i četné studenty, kteří rádi k Jaroslavovi chodili „na konzultace“. Nemohu vynechat Jaroslavovu manželku Mimi, také muklyni, která za ním občas do Muzea přišla. Jaroslav měl mimořádný vztah k mladým lidem, které dokázal zaujmout svým výkladem, svými znalostmi, včetně jazykových, a svými pedagogickými schopnostmi. U něho jsem po listopadu 1989 poznal osobně také skauta a mukla, geologa a filozofa, profesora Jiřího Krupičku, žijícího v Kanadě (*První století Jiřího Krupičky*, Věra Nosková – Klika 2013). S Jirkou Krupičkou jsem pak byl v písemném kontaktu až do jeho smrti. Dodnes jsem v e-mailovém kontaktu s jeho dcerou Irenou, rovněž žijící v Kanadě. Poznal jsem u Jaroslava velmi krátce i Pečeka Anderleho a Karla Forsta a samozřejmě vícekrát jsem se tam setkal s Pepičkem Hettlerem – Hettym. Hettler, Chodounský a Forst byli spolužáci a maturovali na klatovském gymnáziu v roce 1946 v oktávě 8A, zatímco Švenek maturoval v tomtéž roce, ale v paralelní oktávě 8B. S Hettym jsem naposledy mluvil na Jaroslavově pohřbu.

Jaroslav a Hetty v jáchymovském průzkumu – zdroji informací

Jak píše ve své knize Karel Pacner, Jaroslav a Hetty pracovali po maturitě v roce 1946 v průzkumném oddělení jáchymovských dolů. Tak se dostali do kontaktu s ruskými geology, pátrajícími v Československu po uranu. Podepsali povinné mlčení o tom, jaký průzkum dělají. Po únorovém komunistickém puči v roce 1948 je na „tajné“ schůzce požádal Peček Anderle, zda by mu mohli poskytovat informace o průzkumu a dobývání uranové rudy, která se transportovala do SSSR. Peček totiž předem věděl, že oba, Hetty i Jaroslav, jsou protikomunisticky zaměření a že budou souhlasit. Informoval je také o tom, že byla založena protistátní protikomunistická organizace *Jiskra*. Musím zde dodat, že skaut a mukl páter Jaroslav Karl ve svých vzpomínkách (*Paměť národa*) hovoří snad o skautské odbojové skupině nazvané *Černý lev*, vedené Pečkem?

■ Extempore (1)

Paradoxem je, že se zmíněné „tajné“ schůzky také zúčastnil skaut, jehož iniciály jsou v té souvislosti uvedeny v písemném rozsudku (Karlsch R., Zeman Z., Uran-geheimnisse: Das Erzgebirge im Brennpunkt der Weltpolitik 1933–1960, Ch.

Links Verlag Berlin 2013). Podle Hettyho informace o této schůzce a jejím obsahu zřejmě onen nejmenovaný sdělil StB. Shodou okolností jsem tohoto dnes již zesnulého skauta a dokonce člena Svojsíkova oddílu osobně poznal. Je veden na seznamu spolupracovníků StB. Hettymu jsem musel slíbit, že jeho jméno nikdy nezveřejním. Tento svůj slib samozřejmě plním.

Peček pak předával získané informace přes hranice. Koncem roku 1948 však Pečekovi hrozilo prozrazení a tak raději včas emigroval. Ještě před tím však od Jaroslava dostal vzorky uranové rudy. Spojku mezi Pečkem v zahraničí a Jaroslavem s Hettym dělali další dva skauti a to Chodounský – Robin a Forst – Ran. V té době už Jaroslav a Hetty studovali na přírodovědecké fakultě a do Jáchymova jezdili pracovat jen o prázdninách. Poslední informace poslali do zahraničí v zimě 1950-1951. Pak byli Robin a Ran zatčeni a v září 1952 došlo k zatčení Jaroslava a Hettyho. StB využila několik agentů k tomu, aby jejich činnost asi rok jejich prostřednictvím sledovala. Obžaloba Jaroslava a Hettyho vinila ze shromažďování příslušných informací o uranu a jejich předávání na Západ cizím mocnostem a na základě toho ze zločinů velezrady a vyzvědačství, ale ve skutečnosti slovo uran vysloveno nebylo. Pro uranový koncentrát, zpracovávaný v úpravně v jihočeských Mydlovarech, se používalo za totality krycí jméno *MA-PE – magnesium perchlorat alias malá atomová pr.el Evropy*. V NDR, která byla rovněž významným dodavatelem uranové rudy Sovětskému Svazu, se totéž skrylo pod Wismutwerke.

■ Extempore (2)

*Uranová ruda byla strategickou surovinou a Sovětský svaz měl u nás a v NDR na ni monopol. Ruští mineralogové a geologové se u nás učili poznávat mineralogii, geologii a geochemii uranu. Vyšla z toho řada jejich časopiseckých a knižních publikací. Někdy v sedmdesátých letech jsem napsal do Moskvy Juriji M. Dymkovu a požádal ho o jeho knihu *Priroda uranovoj smoljanoj rudy* (Atomizdat Moskva 1973). Tehdy se mi nezval. Jeho odpověď, částečně napsaná česky, a požadovaná publikace mi s vysvětlením takového opoždění došla teprve za více než třicet let, tedy až po listopadu 1989. Jakýkoliv styk s cizinou měl totiž Jurij zakázán, stejně jako všichni ostatní ze Sovětského svazu, kteří se uranového průzkumu v Československu jakkoliv účastnili. K tomu snad není třeba dalšího komentáře.*

U státního soudu

V roce 1952 nastalo období inscenovaných procesů se skauty, jejichž cílem bylo zdiskreditování skautského hnutí a Junáka v očích naší veřejnosti a zejména naší mládeže. V roce 1952 se konaly před státním soudem procesy se skupinou klavírových skautů a s ní dalšími spolupracujícími skautskými skupinami za jejich činnost proti komunistickému režimu, stejně tak jako soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka spolu s přidruženými procesy, a byly vynášeny vysoké tresty (Kafka J., Kopt M., *Akce StB POLOM*, SOVF 2008; a Zachariáš J. et al., *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka aneb Karel Průcha a spol. (1952)* ÚDV Praha 2005). Slavojovi Chodounskému a Karlovi Forstovi v něm hrozil dokonce trest smrti, který jim oběma byl prokurátorem navržen. V potaz však našťástí byly vzaty polehčující okolnosti, především jejich mládí. Oba dostali *pouhých* 25 let.

Jaroslav Švenek a Josef Hettler měli svým způsobem štěstí. Byli souzeni v roce 1953 až po smrti Stalina a Gottwalda před krajským (nikoliv státním) soudem, takže místo návrhu na trest smrti, v takových případech obvyklém, soud rovněž přihlédl k polehčujícím okolnostem a mládí obviněných, které slibovalo, že dojde k jejich nápravě, a obdrželi každý jen 15 let. Karel Pacner ovšem soudí, že to především souviselo s chystaným procesem s Rudolfem Slánským a dalšími vysokými funkcionáři KSČ, kterým hrozily tresty smrti. Aby tyto nad členy KSČ nakonec vynesené a vykonané absolutní tresty více vynikly, nebylo vhodné ve stejné době poslat na smrt mladé skauty. Zatímco Chodounský a Forst byli propuštěni mezi posledními v době všeobecného politického tání až v roce 1964, Švenek a Hettler šli domů při amnestii v roce 1960.

O uranu se u soudu nemluvalo

Zajímavé je, že při procesu se Švenekem a Hettlerem nepadlo ani slovo o uranu a Jáchymov nebyl zmíněn jako možný zdroj uranové rudy zřejmě v zájmu utajení, ale hovořilo se pouze v obecných pojmech. Podle Karla Pacnera však bylo vyzvědačství na sovětském uranu příliš velkým zločinem. Proto by za života Stalina a Gottwalda šli oba skauti na šibenici. Karel Pacner také odpovídá na otázku, *jaký měla jejich činnost význam, když píše... nepochybně velký. Vždyť zatím*

není známo, že by Američané dostávali na přelomu čtyřicátých a padesátých let informace o sovětské snaze získat atomovou bombu ještě z nějakých dalších zdrojů. Na druhé straně to byly zprávy tak okrajové, že z nich američtí specialisté nemohli odvodit žádný věrohodný odhad stavu prací za železnou oponou. Trest smrti, píše se v rozsudku, by byl nepřiměřeně přísný, zejména i s ohledem na poměrně mladý věk těchto pachatelů a na celý způsob jejich života, které dávají odůvodněnou naději, že se polepší, a proto absolutního trestu u nich použití není třeba. Jaroslav a Hetty si rozsudek mohli přečíst až v roce 1990. Dobře si to pamatuji, protože tehdy jsem Jaroslavovi text rozsudku na jeho požádání oxeroxoval.

Ke skautským procesům padesátých let 20. století

V padesátých letech probíhala řada soudních procesů se skauty. Účast skautů v protikomunistickém odboji byla značná a významná, bohužel, nedostatek zkušeností, rafinovanost StB a působení konfidentů StB, infiltrovaných do protistátních skupin, způsobily, že tyto skupiny byly ve své většině odhaleny. Podrobnosti o boji komunistů a StB proti skautům a skautskému hnutí lze nalézt v pěti sbornících, které zpracovala dokumentační skupina Skautského oddílu Věna Fanderlika, a řadě dalších knižních i časopiseckých publikací a filmových dokumentů. Dva nejvýznamnější z těchto sborníků jsou výše citovány.

Je obecně známo, že již Leninova manželka Naděžda Krupská svým způsobem obdivovala strukturu a organizaci světového skautského hnutí, ale zcela kategoricky odmítala jeho ideovou a duchovní podstatu. Po druhé světové válce, v době velkého spontánního rozkvětu skautského hnutí ve světě, se formuje boj levicových mládežnických a jim podobných organizací proti skautingu. Výsledkem toho je mezinárodní konference hlavních představitelů mládežnických organizací z lidově-demokratických států a organizací mládeže evropských zemí, která se konala 2.–4. 8. 1948 v Budapešti. *Nařídila polským a československým zástupcům, aby se zabývali revizí svého členství ve Světovém skautském ústředí a rozhodla o budování pionýrských organizací* (Břečka B., *Skautské hnutí ve světě 1900–2000*, A-ASKA grafik s.r.o. Brno). Podrobnosti o této konferenci uvádí Břečka ve své knize *Kronika čs. skautského hnutí* (Brněnská rada Junáka, Brno 1999). *Čs. skauting byl na ní podroben ostré kritice a označen za agenturu im-*

perialismu v ČSR. Bylo kritizováno nedostatečné vedení mládeže některých zúčastněných zemí a skautská výchova včetně ideologie. Břečka v této své knize vypisuje stručně osudy a soudní procesy, vedené komunistickým soudnictvím proti skautům.

Podrobnosti o některých procesech vedených proti skautům za jejich odboj a odpor proti komunistické totalitě jsou zveřejněny ve výše citovaných sbornících dokumentační komise Skautského oddílu Vělna Fanderlika. Klasickou ukázkou fanaticky nepřátelského vztahu proti skautskému hnutí a skautům vůbec je v padesátých letech publikovaná brožura Aloise Poledňáka *Skauting ve službách podněcovatelů války* (Mladá fronta Praha 1953), za kterou se v době tzv. *pražského jara* Poledňák omluvil náčelníkovi Junáka Rudolfu Plajnerovi a své dílo prohlásil za mladickou nerozvážnost. Fanatických levicově a komunisticky orientovaných skautů bylo více. Napáchali skautskému hnutí velkou škodu. V letech 1968–1970 a stejně tak i ti, kteří se dožili listopadu 1989, se opět vrátili do Junáka, jakoby se nechumelilo. A ono se, bohužel, opravdu nechumelilo k velké škodě našeho skautského hnutí. Filozofie *Co jsme si, to jsme si, teď jsme zase bratři* se v plné míře prokázala jako zcela nesprávná a chybná, což nanejvýš někteří oldskauti – převážně komunisté – dodnes nepochopili (K. Lešanovský – Kay, *Komunismus a skauti-komunisté*, CD 2009 a publikace 2014). A proto dosud jí zůstává naše skautské hnutí poznamenáno. Ve skutečnosti to koresponduje s děním a stavem v naší společnosti a v našem státě, který se také nedokázal vyrovnat s totalitní minulostí. Stává se z toho problém především pro mladou generaci, pro kterou nacistická a zejména komunistická totalita (*padesátá léta, pražské jaro, normalizace*) jsou již naprosto vzdáleny a v rámci vzdělávání se jim objektivních informací většinou nedostává.

Skauti proti komunistické totalitě

Skauti a skautky, u vědomí první bodu svého skautského slibu *Milovati vlast svou, republiku Československou, a sloužiti jí věrně v každé době*, po komunistickém únorovém puči v roce 1948 se účastnili tzv. 3. odboje, to znamená odboje a odporu proti komunistické totalitě. Děčínský Karel Lešanovský – Kay se pokusil ve své publikaci *Se štítem a na štítě*, vydané ÚDV Praha (2000), shromáždit dostupné informace o těch, co skončili ve vězení. Mnozí z „aktivních

odbojářů“ byli odhaleni a komunistickým režimem odsouzeni. Jako muklové strávili roky či měsíce ve vězení nebo na různých komandech, jako byly především proslulý Jáchymov a Leopoldov. Já jsem jako mukl poznal libkovické komando na Mostecku, kde jsem fáral na uhelném dolu *Kohinoor*. Setkal jsem se tam mezi mukly také se skauty, jako byli dnes již zesnulí PhDr. Jaroslav Hrabák z Teplic a Josef Jelínek – Baghýra z Ústí nad Labem. V té době byly za protikomunistický odboj a odpor vynášeny a vykonány i absolutní tresty – tresty smrti. Posledním v Československu popraveným v politickém procesu byl v roce 1960 skaut Vladivoj Tomek. Rozdíl mezi padesátými léty a obdobím tzv. normalizace podmíněné okupací ČSR sovětskou armádou z 21. srpna 1968 je v těchto souvislostech podstatný a zcela zásadní.

Skauti brali odboj a odpor proti totalitě jako svou povinnost

Po ukončení druhé světové války v období nastalé tzv. studené války, kdy došlo k rozdělení spojenců z války proti nacistům a vytvoření dvou proti sobě nesmiřitelně stojících táborů, se očekávalo, že brzy dojde k třetí světové válce mezi Západem a Sovětským svazem. To bylo v době, kdy Sovětský svaz ovládl státy střední a východní Evropy a vytvořil v nich komunistické totalitní režimy. Ztráta demokracie vyvolala v těchto zemích vnitřní odpor a podmínila vznik ilegálních protikomunistických skupin, které různými způsoby projevovaly odboj a odpor proti komunistické totalitě. Jak dokládají po listopadu zveřejňované dokumenty, skauti a skautky považovali za svou povinnost být u toho a proto často vstupovali do takových skupin nebo si vytvářeli vlastní protistátní skupiny. Bohužel většina takových skupin byla často odhalena mimo jiné také díky do nich nasazených konfidentů StB – agentů provokatérů, z nichž někteří dokonce sami takové protistátní skupiny vytvářeli.

O skautech a skautkách samých měla SNB a později StB solidní evidenci, protože je prakticky od konce druhé světové války a obnovy nacisty zakázaného skautského hnutí, sledovala. V té době se také prohlubovaly vnitřní rozpory ve skautském hnutí, vyvolávané zejména silně zastoupenými levicově smýšlející skauty a skauty-komunisty. Podrobnosti o tom lze nalézt ve výše citovaných Břečkových publikacích, pěti sbornících vydaných dokumentačním střediskem SOVF i citované knize Lešanovského. Po listopadu 1989 se postupně objevují ve

sdělovacích prostředcích všeho druhu zprávy o odboji a odporu skautů a skautek proti komunistickému totalitnímu režimu. Aktivní účast skautů a skautek je možno hodnotit za významnou. Na jedné straně šlo o skautský odboj a odpor proti totalitě, na druhé straně o ilegální činnost některých skautských činovníků a oddílů, působících tak pozitivně byť často značně riskantně ve výchově naší mládeže. Obojí mělo značný význam nejen pro skautské hnutí, ale především pro celý náš národ.

Závěrem

Pamětníků a přímých účastníků těch aktivit tzv. 3. odboje, tj. odporu a odboje proti komunistické totalitě, houfně ubývá. Bylo by ku prospěchu našeho skautingu i naší společnosti, pokud by se, byť opožděně, ale přece, podařilo zachovat a zdokumentovat jejich vzpomínky v co největším a nejširším rozsahu. Věřím, že k tomu průběžně přispívají a tuto činnost podporují Skautský institut ABS, oldskauti i skautští sběratelé. Příliš mnoho podkladů o činnosti českého a československého skautského hnutí bylo zničeno a ztraceno za nacistické a komunistické totality. V současné době by všichni zainteresovaní měli vyvinout v rámci svých možností maximální úsilí, aby již nikdy ke vzniku žádného podobného totalitního ani u nás ani jinde ve světě nedošlo.

RNDr. Jaroslav Švenek zemřel po těžké nemoci dne 19. února 1994. Amnestován byl 10. 5. 1960. Od 15. 12. 1961 působil v mineralogickém resp. mineralogicko-petrologickém oddělení Národního muzea, kam ho přijal RNDr. Karel Tuček. (Bukovanská M., *RNDr. Jaroslav Švenek*, Věstník Českého geologického ústavu 69, 62 (1994)).

RNDr. Josef Hettler – Hetty zemřel po delší nemoci 26. 9. 2006. Amnestován byl ve stejné době jako Jaroslav. Po návratu z vězení byl zaměstnán u Geologického průzkumu Ostrava a věnoval se geologickým poměrům v rudním revíru Zlaté Hory (kde spolupracoval s tamním skautským střediskem) a poté metodice geochemického mapování Nízkého Jeseníku (Skácel J., Zpravodaj České geologické společnosti 2007, č. 4, 10).

Děkuji bratru ing. Zdeňkovi Navrátilovi, ŘSV, za zájem a připomínky k mému textu, RNDr. Blance Šreinové za poskytnutí fotografie Jaroslava Šveneka, bratru Bohunu Riegelovi – Fifimu za pomoc při hledání fotky Hettyho, RNDr. Stanislavu Staňkovi za zprostředkování poskytnutí Hettyho fotografií z archivu Hettyho dcer, a bratru PePovi Přechovi za grafickou úpravu textu.

V Roudnici n.L., říjen 2017

Jiří Čejka – Péguy, ŘSV